

Mekling ved samlivsbrudd: en oversikt over effektstudier

Wenke Gulbrandsen og Odd Arne Tjersland

Mekling ved samlivsbrudd: en oversikt over effektstudier

Hvordan synes mekling, sammenlignet med rettsorienterte prosesser, å påvirke avtaler og samarbeid mellom separerende foreldre, og hva vet vi om utfallet av ulike typer tilnæringsmåter som meklere har benyttet?

Fra slutten av 1980-tallet og frem til i dag har det blitt skrevet mange oversiktsartikler over den forskningen som har pågått i tilknytning til meklingsfeltet (blant annet Beck & Sales, 2001; Bengtson, 2003; Bickerdike & Littlefield, 2001; Clement & Schwebel, 1993; Emery, Sbarra & Grover, 2005; Hahn & Kleist, 2000; Irving & Benjamin, 1995; Irving & Benjamin, 2002; Kelly 1996; Kelly & Gigy, 1989; Lowenstein, 2009; Pearson & Thoennes, 1989; Sbarra & Emery, 2006; Sclater, 1999). Det er enda flere, men dette er de viktigste. Noen av dem er review-artikler og har en systematisk gjennomgang og vurdering av forskningslitteraturen (f.eks. Irving & Benjamin, 2002). Andre er mer utvelgende og kommenterende (f.eks. Sbarra & Emery, 2006). Denne review-artikkelen bygger på flere av dem som er nevnt, samt gjennomlesing av en rekke enkeltstudier.

Når man ser på utgifter for samfunnet, kan det argumenteres med at mekling kan gi store besparelser, blant annet i form av reduserte administrative kostnader i retten

Artikkelen omtaler først det området der forskningen har vært mest omfattende; sammenlikninger mellom foreldre som har vært til mekling med dem som har gått igjennom rettsprosesser. Andre del refererer forskning knyttet til arbeid med de mest konfliktfylte sakene. Tredje del tar for seg studier av effekter knyttet til ulike meklingsmetodikk. Inndelingen velges først og fremst for oversiktens skyld. Det er mange studier som berører flere av spørsmålene.

Forskningslitteraturen kommenteres etter hvert. Hovedfokus er på hva den foreliggende forskningen kan belyse når det gjelder valg av tilnæringsmåter i mekling til foreldre som skiller lag. Studiene er utført i Nord-Amerika, Vest-Europa og Australia. Undersøkelser som er relatert til kontekstuell og kulturell variasjon, er av plasshensyn ikke tatt med. Når det gjelder forliksrettede intervensjoner innenfor rettsapparatet, ofte benevnt som rettsbasert mekling (f.eks. Rønbeck, 2008), berøres denne litteraturen i liten grad. Meklingsordningen i Norge omtales i den andre artikkelen i dette nummeret (Tjersland og Gulbrandsen, 2010).

Sammenlikninger av effekter etter mekling og rettssak

Effektorienterte studier preget meklingstradisjonen sterkt gjennom 1980- og 1990 tallet. Det man omtalte som mekling (i denne fremstillingen kalt M-grupper), rommet betydelige forskjeller. I noen studier hadde foreldrene valgt mekling selv, i andre skjedde det etter pålegg fra det offentlige, og i noen studier foregikk det innenfor en rettslig ramme. Noen hadde betalt for privat mekling, andre hadde mottatt den som et offentlig tilbud. Antall temaer det ble snakket om, og meklingsmodell, kunne variere. Fellestrekket var at det dreide seg om en samtalehjelp til foreldre i utformingen av avtaler, ledet av en hjelper som tilstrebet en nøytral rolle. Det var resultater av slike prosesser som ble sammenlignet med rettsprosesser, der partenes interesser ble fremmet av deres advokater og en dommer fattet beslutninger om ordninger (R-grupper). Det ble også gjort flere effektstudier av meklingstilbud uten å sammenligne med R-gruppen. Overskriftene som følger, gir en pekepinn på hva som er hovedtrekkene i funnene.

Avtaler inngås i et flertall av M-sakene

Svært høye andeler av de foreldrene som møter til mekling, inngår avtaler. I de fleste studier ligger andelen mellom 50 % og 85 %, og med de aller fleste i øverste halvdel. Tendensen er klar på tvers av landegrenser og i ulike settinger. Det gjelder rettsbaserte meklinger (Bordow & Gibson, 1994; Depner, Cannata & Simon, 1992; Emery, 1994; Kelly & Duryee, 1992; Pearson & Thoeness, 1989; Richarson, 1988; Rønbeck, 2008; Walker, McCarty & Timms, 1994), privat mekling (Irving & Benjamin, 1992; Kelly & Gigy, 1989; Tjersland, 1999), mekling knyttet til enkeltspørsmål om barn (Depner et al. 1992, Emery, 1994), mekling som tar for seg mange spørsmål (comprehensive) (Bordow & Gibson, 1994; Kelly & Gigy, 1989; Love, Maloney & Fisher, 1995; Tjersland, 1999; Walker et al., 1994), mekling som er pålagt (tvungen) (Depner et al., 1992; Kelly & Duryee, 1992) og frivillig (Bordow & Gibson, 1994; Irving & Benjamin, 1992; Kelly & Gigy, 1989; Pearson & Thoeness, 1989).

M-saker tar jevnt over betydelig kortere tid

Mekling frem til avtaler kan ta kort eller lang tid. Tidsbruken varierer fra sak til sak. Ved sammenlikninger med tidsbruken i R-gruppen er gjennomsnittstiden i mekling langt kortere. Samtidig er det påvist at det brukes 3–4 ganger så lang tid i privat som i offentlig mekling. I et utvalg som hadde fått offentlig mekling, fant Coltri & Hubt (1998) at hele 56 % nådde avtaler etter en felles

telefonsamtale på 75 minutter. For øvrig er det ikke påvist noen klar sammenheng mellom antall timer i mekling og hvor mange som inngår avtaler (Emery, 1994).

M-saker er jevnt over mindre kostbare, men funnene er ikke entydige

I flere undersøkelser har meklingsprosessene vist seg å være mindre kostbare enn rettsprosessene (Kelly, 1991a; Pearson & Thoennes, 1989). Andre har ikke funnet støtte for slike forskjeller (Walker et al., 1994). Imidlertid, når man ser på utgifter for samfunnet, kan det argumenteres med at mekling kan gi store besparelser, blant annet i form av reduserte administrative kostnader i retten. I California, der man innførte tvungen mekling før retts sak, ble andel rettsprosesser i barnefordelingssaker betydelig redusert (Depner et al., 1992).

M-avtaler har oftere beslutninger om felles foreldreansvar og mer samvær

Det er flere M-par enn R-par som inngår avtaler om felles foreldreansvar (Emery, 1994; Pearson, 1991; Richardson, 1988). I noen undersøkelser er også utvidede samværsordninger mer fremtredende i avtalene til M-par (Kelly, 1993), i andre er det ikke slik (Emery, 1994). Funnene er med andre ord ikke entydige, og noen forskjeller kan forklares av kontekstuelle forhold, blant annet har det vært en betydelig variasjon i hvordan rettsapparatet har sett på utvidede samværsordninger for barn. Ellers er det noe belegg for å hevde at meklingsavtaler kan være mer spesifikke i formuleringene, både når det gjelder bosted, samvær og økonomi (Kelly, 1993; Pearson & Thoennes, 1989).

M-avtaler er økonomisk sett like gunstige eller gunstigere for barn og ektefelle

Det er nyanser i resultatene: I to studier fant man ingen forskjeller i størrelsen på avtalt barnebidrag, men i M-sakene avtalte fedrene oftere å bidra med ekstra støtte ved særskilte behov, blant annet ved utgifter til utdanning (Kelly, 1991 b; Pearson & Thoennes, 1989). I en undersøkelse i Canada fant Richardson (1988) at det ble inngått bedre økonomiske avtaler for barn og tidligere ektefelle i M-sakene.

M-avtaler blir mer respektert, og færre gjenopptar rettsprosesser

I M-saker kjenner flere foreldre seg forpliktet av og følger opp det som ble avtalt (Emery, 1994; Irving & Benjamin, 1992; Kelly, 1993; Pearson & Thoennes, 1989). Likeledes er andelen som reiser sak på nytt, generelt lav i M-gruppen, og lavere enn i R- gruppen. I flertallet av M-sakene som ikke inngår skriftlige avtaler, finner partene frem til løsninger uten å gå til retts sak (Irving & Benjamin, 1992; Pearson & Thoennes, 1989).

M-klienter er betydelig mer tilfredse, både umiddelbart og senere

Tilfredsheten etter mekling er gjennomgående stor. I de fleste studiene har 60 % til 85 % av klientene vært fornøyde med prosessen og utfallet (Bordow & Gibson, 1994; Depner, Cannata & Ricci, 1994; Emery, 1994, Irving & Benjamin, 1992; Love et al., 1995; Kelly, 1989; Kelly & Duryee, 1992; Pearson & Thoennes, 1989; Richardson, 1988; Tjersland, 1999.). I Walker et al. (1994) sin engelske undersøkelse var tilfredsheten lavere; 50 % var fornøyde blant dem som hadde fulgt et utvidet meklingsopplegg og 38 % av dem som bare hadde forholdt seg til samværsspørsmål.

Foreldrene gir ganske likeartede svar på hva som var nyttig ved meklingen: De fikk hjelp til å kommunisere med hverandre innenfor en regulert ramme, anledning til å legge frem sitt syn, snakke om barna, bekymringer ble tatt på alvor, og de fikk nyttige innspill fra mekleren

Tilfredsheten har naturlig nok vært høyere blant dem som har kommet frem til avtaler, men selv blant dem uten avtaler har 40 %–60 % vært fornøyde med prosessen (Emery, 1994; Depner et al., 1992; Kelly, 1989; Richardson, 1988). En større tilfredshet i M-gruppen viser seg ikke bare umiddelbart, men også ved oppfølgingsundersøkelser (Beck & Sales, 2001; Jones & Bodtker, 1999, Emery, 1994; Kelly, 1989, 1996). Forskjeller i tilfredshet har vært registrert så lenge som 12 år etter avsluttet mekling (Emery, Laumann-Billings, Waldron, Sbarra & Dillon, 2001).

M-foreldre om prosessen: Fremhever styring av kommunikasjon, avtalefokus, råd, lydhørhet og upartiskhet

I flere av studiene gir foreldrene ganske likeartede svar på hva som var nyttig ved meklingen: De fikk hjelp til å kommunisere med hverandre innenfor en regulert ramme, anledning til å legge frem sitt syn, snakke om barna, bekymringer ble tatt på alvor, og de fikk nyttige innspill fra mekleren. Mer generelt fremhever mange meklernes upartiskhet, sensitivitet og dyktighet (Bordow & Gibson, 1994; Depner et al., 1992; Kelly & Duryee, 1992; Love et al., 1995; Tjersland, 1999). Mange løfter også frem de skriftlige avtalene som viktige (Kelly, 1994; Tjersland, 1999; Walker et al., 1994). Det er svært få som har opplevd å bli påpresset løsninger, det gjelder også utvalg der klientene har deltatt i obligatorisk (mandatory) mekling (Depner et al., 1992; Kelly & Duryee, 1992; Walker et al., 1994).

M-klienter vurderer oftere avtalene som rettferdige

I Kelly (1989) sin undersøkelse var det større tilfredshet med hvordan partenes rettigheter ble ivarettet i mekling, sammenlignet med rettssak. Emery (1994) fant det samme hos dem som hadde gått i utvidet mekling. Mennene i R-gruppen hadde signifikant mindre tillit til hvordan rettsprosessen

ivaretok deres interesser. M-foreldre var tilbøyelige til å mene at begge hadde oppnådd noe de hadde ønsket seg, mens R-foreldre langt oftere beskrev utfallet i form av en vinner og en taper.

M-foreldre har bedre kommunikasjon og samarbeid, særlig på kort sikt

En annen forskjell er bedre samarbeid og kommunikasjon mellom M-foreldre enn mellom R-foreldre. Dette er registrert både ved avslutningen av meklingen (Kelly, 1991 b, 1993) og ett år senere (Irving & Benjamin, 1992; Pearson & Thoennes, 1989), men forskjellene er ikke store. I Kellys undersøkelse var det tegn til at M-foreldrene 2 år senere stolte mer på hverandres omsorg for barna, og at de støttet hverandre mer som foreldre. Studien til Emery et al. (2001) viser noe av det samme over et lengre tidsspenn. Blant dem som opplevde konfliktreduksjon (flestep M-foreldre) i det første året, fant man 12 år senere mer kommunikasjon om barn og større involvering fra begge foreldre. Blant annet hadde samværsforeldrene i M-guppen betydelig mer samvær og telefonkontakt med barna. Dette er en av de få randomiserte studiene på meklingsfeltet. Emery mener at man på denne bakgrunnen kan argumentere for at mekling bidrar til en bedre foreldre–barn-kontakt, og at virkningene kan spores 12 år senere.

Langtidsundersøkelser av psykisk helse: Ingen forskjeller i M- og R-grupper

Tross bedre kommunikasjon og mer kontakt med barn hos M-foreldre har det ikke i denne gruppen blitt påvist bedre psykisk helse, i betydningen opplevd velvære eller lavere symptombelastning. Dette er konklusjonen på de longitudinelle studiene av M- og R-gruppene der man har forsøkt å studere eventuelle endringer i dette over tid (Emery, 1994; Kelly, 1991; Walker et al., 1994). Etter 2 år, og lenger, har man heller ikke klart å påvise forskjeller mellom gruppene i forekomst av psykisk stress eller hvordan foreldre omtaler relasjonen seg imellom. Man har heller ikke funnet signifikante forskjeller i hvordan barn tilpasser seg skole og hjem (Wallerstein, Lewis & Blakeslee, 2000; Dillon & Emery, 1996).

Kommentar til forskningen som sammenlikner M-utvalg og R-utvalg

Forskningsresultatene viser at meklingsfamiliene i mange henseender har klart seg bedre. De når oftere frem til avtaler som er gjensidig akseptable og som de er tilfredse med, det tar mindre tid og koster mindre, avtalene respekteres over tid, og foreldrene inngår oftere i et samarbeid som synes å fungere. I tillegg velger meklingsforeldrene oftere felles foreldreansvar, og barna har mer samvær med begge.

Følgelig skulle man forvente at meklingsforeldre og barna deres også fikk det bedre psykisk sett. Det er ikke påvist. Ett til to år etter skilsmissen har riktig nok de aller fleste en rimelig god tilpasning til livet, men *forskjellene* mellom gruppene finner man ikke.

Emery (1994) mener én forklaring på dette er mangelfulle målemetoder. Blant annet er det lettere å registrere omfanget av samarbeid enn å måle psykisk helse. Han mener også at forventningene om at mekling skal redusere psykologisk stress er for høye. Både han og Kelly (1996) hevder at intervensjonen mekling er av så kortvarig karakter at det ikke er rimelig å forvente virkninger av dette i hvordan de involverte klarer å tilpasse seg livet mer generelt.

Det er grunn til å minne om at det denne artikkelen refererer til som mekling, er intervensjoner som i ekstreme tilfeller dreier seg om noen minutters samtale i telefonen. Ofte handler det om ett til tre møter, og bare unntaksvis om mange samtaletimer. Derfor forekommer det ganske urealistisk å forvente utslag av dette for psykologisk tilpasning, ikke minst slik denne kan måles. Dessuten påvirkes partene av mange utenforliggende forhold. Når en mekling avsluttes, går foreldre og barn til en hverdag der det skjer en rekke endringer i løpet av kort tid; nye roller skal fylles når en forelder er borte, flyttinger, skolebytter, strammere økonomi, nye venner, nye kjærester, samboerforhold, halvsøsken, osv. Alt dette vil spille inn i forhold til hvordan familiemedlemmene opplever å ha det i livet.

Det kan også være grunn til å stille spørsmål ved verdien av sammenligninger mellom M-grupper og R-grupper på et mer generelt grunnlag. Er det de samme gruppene foreldre vi snakker om? Mye taler for at det i utgangspunktet er betydelige forskjeller i innstillingen til samarbeid hos dem som velger mekling og dem som går til rettssak. Er det mekling som fremmer samarbeid, eller er det rettsprosessen som forverrer samarbeidet? Spørsmålet er ikke besvart. I tillegg kommer at det som omtales som *mekling*, ikke er en klar og avgrenset intervensjon. Bak begrepet ligger et stort spekter av ulike praksisformer. Det er også betydelige forskjeller i hvordan rettsprosessene har blitt ført.

Dette kan tilsi at vi trenger flere randomiserte kontrollerte studier, der det blant annet er helt tilfeldig om par havner i meklingsrommet eller i rettssalen. Så langt har vi kun én studie som kan sies å tilfredsstillende disse kriteriene; Emery fra 2001. Men heller ikke her har man tilstrekkelig kunnskap om nyanseforskjeller i de tilbud parene fikk, verken i meklingsrommet eller i rettssalen. Derfor er det stadig et problem å besvare hva som virker for hvem i forhold til hva.

At mekling er å foretrekke fremfor en rettslig prosess, der avgjørelsen fattes av andre og utfallet ofte arter seg som én vinner og én taper, gir seg selv

Mange av disse undersøkelsene ble gjennomført i en relativt tidlig fase av meklingshistorien. Et legitimeringsbehov var sterkt medvirkende til at fokus så ensidig ble rettet mot å sammenligne utvalg etter mekling og rettssak (Irving & Benjamin, 2002). I mange vestlige land hadde skilsmissen så langt blitt behandlet som en rettslig og antagonistisk prosess; «the case between Mr. and Mrs. Smith». Det var behov for å dokumentere at mekling kunne være mer til nytte for mange foreldre som skilte lag. Historisk sett var det kanskje nødvendig med dokumentasjon, for i det hele tatt å vinne frem med ideen om mekling som et konstruktivt alternativ. I dag vil mange gi sin tilslutning til at man ikke trenger empirisk belegg for å si at det er fornuftig at foreldre som skiller lag møtes, snakker sammen om hvordan fremtiden skal bli, og finner frem til sine egne avtaler om barn, økonomi og samarbeid. Og at de får støtte i denne prosessen fra en de opplever som upartisk. At dette er å foretrekke fremfor en rettslig prosess, der avgjørelsen fattes av andre og utfallet ofte arter seg som én vinner og én taper, gir seg selv. Det er logisk sett fornuftig og må ikke begrunnes med tall.

Derimot har noen av disse studiene gitt verdifulle kunnskaper om meklingsvirksomheten og resultater av den, både sett med forskeres øyne og brukerne selv. Dette tar vi med oss når vi går videre og også ser på andre studier innenfor dette feltet.

Studier av mekling i konfliktfylte saker

I flere meklingsopplegg screenes foreldreparene for å utelukke de mest konfliktfylte før meklingen (f.eks. Brown, 1997). Det er ikke bare de som er preget av vold og ulike psykiske problemer, som blir avvist, men også konfliktfylte par med et uavklart forhold til skilsmissen (Irving & Benjamin, 2002). Andre har rettet meklingen nettopp mot slike par (Johnston & Roseby, 1997). Forskningsresultatene så langt gir noen svar – om enn litt tvetydige – på hvem som bør få tilbud om mekling.

Par på den ekstreme ytterkant av konfliktskalaen, fylt av mistenksomhet og sinne, når sjelden frem til avtaler (Johnston & Campbell, 1988; Kelly & Gigy, 1989). Men samtidig finnes det flere eksempler på unntak fra dette, spesielt når konfliktnivået ikke er fullt så antagonistisk (Depner et al., 1992; Irving & Benjamin, 1989; Kelly & Duryee, 1992; Kelly & Gigy, 1989).

Her kan det passe med et lite sideblikk på nytteverdien av den obligatoriske meklingsordningen i Norge. Den pålegger alle separerende foreldre med barn under 16 år å møte til samtaler om ordninger for barn. Undersøkelsen til Ekeland & Myklebust (1997a, 1997b, 1997c) er den eneste av noe omfang som foreligger. De konkluderte med at tilbudet, slik det fungerte

på midten av 90-tallet, syntes å være til liten hjelp for dem som trengte det mest. Etter at den obligatoriske meklingsrammen nylig ble redusert fra tre til én time, tyder mye på at ordningen tjener de konfliktfylte familiene enda mindre enn før (Walther & Skahjem, 2008; Gulbrandsen og Tjersland, 2009). Fra tidligere finnes det en mindre norsk undersøkelse som viser at erfarne meklere, som ikke arbeidet fullt så avtalerettet, klarte å forlenge kontakten med foreldrene. Det bidro til bedre kommunikasjon mellom dem (Birkeland, Brekke og Tjersland, 1999).

Det siste er i tråd med internasjonale funn: Meklingstilbud med særlig erfarne meklere, og som går over tid, kan bidra til at flere av denne typen foreldrepar når frem til avtaler og bedre samarbeid (Emery, 1994; Irving & Benjamin, 1992; Johnston & Campbell, 1988; Kelly, 1991 b, 1993; Kelly & Gigy, 1989). Videre viser noen studier at når fokus også rettes mot kommunikasjon og relasjonelle spørsmål, øker sjansen for et avtaleresultat (Depner et al., 1992; Irving & Benjamin, 1989; Kelly & Duryee, 1992; Kelly & Gigy, 1989). Det er ellers grunn til å merke seg at mange foreldre i konflikt uttrykker tilfredshet med prosessen etterpå, også i saker som har vært preget av fysisk eller emosjonell vold (Davies, Ralph, Hawton & Craig, 1995; Depner et al., 1992).

Maxwell (1999) har utført en effektstudie av mekling i saker der det hadde vært vold mot ektefelle. Halvparten i dette utvalget nådde avtaler, klienttilfredsheten var nesten like stor her som i ikke voldelige saker, og andelen med voldelige episoder etter mekling var klart redusert. Felles for disse sakene var at volden hadde stoppet 6–12 måneder før mekling. Et viktig utgangspunkt for arbeidet var at begge sa ja til å benytte mekling. Prosessen i sakene var mer kompleks enn vanlig, og det ble nyttet flere virkemidler. Utfallet ga ingen garanti for at volden hadde stoppet. Vi vet fra andre undersøkelser at kjennetegn ved paret forut for meklingen, som at «en kjenner seg redd», samt husbråk og vold, kan være moderate til sterke prediktorer for at volden kan fortsette etter avsluttet mekling (Ellis & Stuckless, 1996; Ellis & Wright, 1998). I en nyere studie av Johnson, Saccuzzo & Koen (2005) konkluderes det med at mekling sjelden bidrar til bedre beskyttelse i saker preget av familievold, blant annet fordi temaet ikke adresseres.

I en nyere australsk undersøkelse fant Bickerdike & Littlefield (2001) forbindelseslinjer mellom forhold i familien forut for mekling, meklingsprosessen og utfallet. I saker preget av sterkt sinne og store forskjeller mellom partene i synet på oppløsningen av parforholdet («attachment disapity») var konfliktene høye, problemløsningen dårlig, og man nådde sjeldnere frem til avtaler. Sbarra og Emery (2008) peker på at konfliktene kan ha ulik grobunn. Noen blir vedlikeholdt av det de betegner som «desperate reunion behavior». Andre kriger om substansielle spørsmål. En tredje gruppe

er muligens å finne blant dem som omtales som «kaotiske» (Mathis & Yingling, 1998). Her kan det foreligge både konflikter og psykiske problemer, men i tillegg har en eller begge foreldre et redusert funksjonsnivå som bidrar til at familiens liv fremtrer som ekstremt disorganisert. Utfordringene for meklere er store, men det foreligger eksempler på konstruktive måter å hjelpe dem på (Mathis & Yingling, 1990a, 1990b).

Hvilke slutninger kan man trekke for meklingsfeltet av denne forskningen så langt? Det synes ikke å være belegg for det Kelly hevdet i 1993, at så mange som 30 % ikke passer i mekling og bør screenes ut. I det hele tatt er det grunn til å stille spørsmål ved dette å undersøke på forhånd om par passer i mekling eller ikke. På én side er det ressurskrevende, på en annen side kan man komme til å utelukke foreldre fra tilbudet som kunne dra nytte av det. Det er for enkelt å si at saker med fysisk mishandling, trusler, rus, store psykiske avvik og kaos ikke egner seg for mekling. Empirien tyder på at det kan foreligge elementer av dette og likevel bli en konstruktiv meklingsprosess.

Det viktigste er kanskje ikke hvordan relasjonsproblemene ytrer seg, men at begge to, på et tidspunkt etter å ha blitt informert om hva meklingen dreier seg om, sier ja til å gå inn i en slik prosess. Dette fremsto som en særs viktig faktor i den refererte undersøkelsen til Maxwell (1999). Å få et slikt samtykke («commitment») fra begge to kan ta tid i de konfliktfylte sakene. Derfor er det et tankekors at foreldre, preget av dette, kan avbryte prosessen etter en time innenfor den ordningen vi har i Norge.

Effekter knyttet til spesifikke tilnæringsmåter

Mangfoldet av meklingsmodeller er stort (se Tjersland & Gulbrandsen, 2010). Det legges i ulik grad vekt på struktur og formalitet, styring, problemløsning av saksspørsmål, kommunikasjon, fokus på det emosjonelle og på narrativer om parforholdet og separasjonen, hvordan partene samhandler og relaterer seg til hverandre, og om andre – blant annet barn – skal involveres i meklingen. Det meklingsforskere har vært mest opptatt av i de senere årene, er om noen tilnæringsmåter kan sies å være bedre hjelp enn andre.

I studiene som foreligger, har man skilt mellom tilnæringer som har vært orientert mot «oppgaver» – versus «person», «forhandling» – versus «problemløsning», «enighet» – versus «problemløsning», «avtaler» – versus «prosess» og «problemer» versus «transformering». Det har også blitt differensiert mellom «avgrenset» (fokus på samvær) versus «utvidet» («comprehensive»,

retter fokus mot alle relevante spørsmål). Uttrykkene «strukturet forhandling» versus «terapeutisk orientering» har det også vært vanlig å bruke.

I en forskningssammenheng står utfordringene i kø: Merkelappene er så generelle at det er vanskelig å identifisere tydelige forskjeller mellom tilnærminger. De er sterkt overlappende og impliserer dessuten motsetninger som ikke nødvendigvis er der. Slutninger kompliseres ytterligere av at foreldrene har forskjellig bakgrunn, og at konfliktnivået varierer. Vi skal gi noen eksempler på hvor vanskelig det er å finne tydelig veiledning for praksis fra de empiriske studiene:

Kressel, Frontera, Forlenza, Butler og Fish (1994) baserte seg på observasjoner av meklingspraksis og sammenliknet en «avtaleorientert» og en «problemløsningsorientert» stil. Konklusjonen var at den sistnevnte førte oftere til avtaler som varte ved, og at stilen bar preg av å være mer fokusert, strukturet og kraftfull. Imidlertid er merkelappene som brukes, forvirrende. Forskjellen synes ikke å være vekten på avtaler, men snarere at den første tilnærmingen var mer formell og forhandlingsorientert. Hva uttrykkene «strukturet» og «kraftfullt» refererte til, er heller ikke åpenbart.

Kruk (1998) og Neilson (1994) fant i sine studier at meklerne hovedsakelig kunne inndeles i to grupper: de som fulgte en «strukturet modell», og de som fulgte en «terapeutisk orientert modell». Kruk sin undersøkelse var basert på observasjon av simulerte meklinger. Observasjonene viste at meklerne i praksis støttet seg til flere modeller. Felles for de fleste var vekten på nøytralitet i avtalearbeidet, samtidig som de intervenerte i relasjonelle konflikter. Med andre ord var det vanskelig å finne dem som fulgte en form for «ren» lære. Følgelig er koblingen til eventuelle forskjeller i effekter problematisk.

I en intervjuundersøkelse sammenliknet Martin (1999) meklere med «transformativ» orientering med noen som var «problemorientert». Meklere med mest erfaring viste mindre bekymringer, både ved vansker i meklingsprosessen og når partene ikke lyktes i å komme frem til avtaler. De syntes også mer positive overfor en transformativ tilnærmingsideologi enn de med mindre erfaring. Imidlertid viste det seg at de som mente å være transformativt orientert, ofte ga beskrivelser av arbeidet sitt som like gjerne kunne karakteriseres som problemløsende. Avtaler ble vektlagt like mye av meklere innenfor begge tradisjoner. Igjen er det problematisk å hevde at det dreier seg om helt ulike tilnærminger.

To grupper av fenomener blir ofte berørt i disse studiene og har stått sentralt i debatten mellom ulike meklingsideologier. Derfor skal de, hver for seg, få litt plass her. Den ene handler om

struktur og styring, den andre om emosjonell bekreftelse og fokus på relasjonelle forhold. I tillegg skal vi referere forskning knyttet til det å innlemme barn i meklingsamtalene.

Struktur og styring

Uttrykket struktur i meklingslitteraturen viser ofte til tre fenomener: Hvor strengt skal en bestemt meklingsprosedyre følges, hvor stor vekt skal legges på avtaler som mål, og i hvilken grad skal mekleren styre interaksjonen? Når det gjelder prosedyrespørsmålet, peker flere studier i retning av at en stram og regelstyrt struktur ikke tjener til å fremme samarbeid. Mekleren kan gjerne holde seg til en arbeidsmodell, men det å vise fleksibilitet i forhold til hvor partene er til enhver tid, synes å bety mye for utfallet (Kelly, 1994; Kressel et al., 1994; Slaikeu, Culler, Pearson og Thoeness, 1985) Ellers er det mye som støtter det å holde fast på avtaler som et mål. For det første er dette et sentralt element i de fleste tilnærmingene som har påvist gode resultater av meklingsprosedyre. For det andre fremheves dette som viktig av foreldrene selv (Kelly, 1994; Tjersland, 1999; Walker, 1994).

I tillegg foreligger det mye som taler for at mekleren styrer prosessen aktivt. *Hvor* aktivt henger selvsagt sammen med hvordan foreldreparet fremtrer. Det bekreftes av studier som har sett på samspillet mellom mekler og klienter og der dette er sammenholdt med klienters evaluering av prosessen. Behovet for styring av samarbeidende klienter er klart mindre enn styring av dem som er argumenterende og aggressive (Donohue, Drake & Roberto, 1994; Rudd, 1996.) En undersøkelse av Guerra & Elliott (1996) viste at meklere måtte anstrenge seg mer i arbeidet med klienter som i utgangspunktet var rigide, enn med dem som var fleksible. Bickerdike & Littlefield (2001) fant i saker med store konflikter knyttet til oppløsningen av parforholdet at meklerne grep til «sterkere» styringsmåter.

En studie ble basert på lydbåndopptak fra meklingsstimer (Slaikeu et al., 1985). Den viste at der man fikk til avtaler, var meklerne mer aktive i å strukturere prosessen. De hadde fokus på problemløsning og på ulike valgmuligheter, mens de ofte styrte unna diskusjoner om fakta. Styringen var fleksibel i den forstand at de både kunne gripe inn og gi rom til partene. I en annen undersøkelse fant man at de effektive meklerne intervenerte oftere i høye konflikter, de hadde bedre kommunikasjonskompetanse, dreide samtalen i avtaleorienterte retninger og fokuserte på interesser (Kelly, 1994).

Som meklere påvirker vi. Det er faktisk vår oppgave. Den etiske forpliktelsen vi har overfor de to, ivaretas best ved at vi er tydelige om det vi foretar oss

Dette berører noen sider ved meklerpraksis som kan synes selvmotsigende i forhold til ideologien om nøytralitet og betydningen av at partene bestemmer selv. Flere studier viser at meklerne utøver en sterk innflytelse på prosessen, både ved å peke ut hvem som begynner å snakke, tematisk fokusering, bruk av spesifikke strategier som for eksempel turtakingsregler, støtte til en forelder i saker der det er trusler og vold, osv. (Dingwall & Greatbatch, 1991; Fuller, Kimsay & McKinney, 1992; Kandel, 1998; Kimsey, Fuller, Bell & McKinney, 1994). Det dreier seg om en styring av interaksjonen, ikke om hvilke løsninger foreldrene skal velge. Styringen kan også innebære at mekleren bidrar med innspill til ideer om løsninger. Faren for maktmisbruk til tross, slike reguleringsmåter har blitt betraktet som å opptre ansvarlig og på sikker etisk grunn innenfor de fleste modeller. Blant annet fremhever Kandel (1998) hvor viktig det er at meklere beholder det han kaller en «situated substantive expertise» for å hjelpe foreldrene frem til «sensible workable resolutions to disputes» (s. 312). Dingwall & Greatbatch (1991) hevder at heller enn å snakke om nøytralitet dreier det seg om at mekleren gjør partene oppmerksomme på når maktbrukt er til stede, slik at de kan forholde seg til den.

Dette er perspektiver som passer forfatterne av denne artikkelen. Som meklere påvirker vi. Det er faktisk vår oppgave. Den etiske forpliktelsen vi har overfor de to, ivaretas best ved at vi er tydelige om det vi foretar oss, løfter frem våre egne handlinger som valg, er lydhøre til deres reaksjoner på disse valgene, og kan la oss lede i en annen retning om det synes å tjene deres prosess. Det handler om en fleksibel struktur og styring, tilpasset måten partene fremtrer på og de temaene som står i fokus. Og hensikten med styringen er å bidra til at de to foreldrene når frem til avtaler.

Følelser og relasjon

En annen type spørsmål handler om hvor stor plass skal man gi foreldrene til å uttrykke følelser, hvor mye fokuset skal være på forhistorien og narrativene om denne, og i hvilken grad interaksjonen og relasjonen mellom de to skal adresseres, blant annet i form av metakommentarer. Ideologisk sett har det gått noen skillelinjer i meklingsfeltet her. De meklingsretningene som har vektlagt disse sidene, har ofte gått under samlebetegnelsen «terapeutiske».

Tid melder seg som en betydningsfull faktor i denne sammenhengen. Det synes ganske åpenbart at i kortvarige meklinger er mulighetene til å se, bekrefte og undersøke følelser og relasjonelle forhold begrenset. De terapeutisk orienterte meklingene i privat regi tar betydelig mer tid, og derfor har man også en mye bedre anledning til å gi rom for dette. Det er flere studier som peker på at tidsfaktoren, ofte i kombinasjon med meklererfaring, synes å bidra til flere avtaler og

større atferdsendringer (Emery, 1994; Irving og Benjamin, 1992; Johnston og Campbell, 1988; Kelly, 1991b, 1993; Kelly og Gigy, 1989).

Andre studier viser at fokus på kommunikasjon og relasjonelle spørsmål styrker muligheten til å lage avtaler (Depner et al., 1992; Irving og Benjamin, 1989; Kelly og Duryee, 1992; Kelly og Gigy, 1989; Tjersland 1999; Walker et al., 1994). Donohue et al. (1994) fant at meklere hadde dårligere resultater med foreldre som var i konflikt når de kun fokuserte på faktaspørsmål og ikke forholdt seg til relasjonelle konflikter. Et annet eksempel er den omtalte randomiserte studien til Emery et al. (2001), der meklingsmodellen omtales som terapeutisk orientert. Relativt sett uttrykte disse klientene større grad av tilfredshet med tilbudet og samarbeidet etterpå enn foreldre i andre studier.

Det er slike funn som ligger bak når Irving og Benjamin (2002) hevder at undersøkelsene så langt tyder på at meklere med en terapeutisk stil bidrar til et bedre utfall av mekling enn de som benytter strukturert forhandling. Fra et empirisk ståsted er slutningen problematisk, dels fordi man ikke finner entydige beskrivelser av hva merkelappene viser til, og dels fordi mange meklere i sin praksis rommer begge perspektiver. Men like viktig er det at erfaringene ikke skriver seg fra de samme klientgruppene. For eksempel er sannsynligheten stor for at de som søker privat mekling og betaler for dette, som gruppe, skiller seg vesentlig fra foreldrepar som møter til mekling bekostet og pålagt av det offentlige.

I en nyere artikkel omtaler Sbarra og Emery (2006) den psykologiske smerten som er knyttet til oppløsningen av forholdet. Dette ligger nær overflaten i mange meklingssaker. Selv om mange studier viser at reaksjonene er forbigående for de fleste (Amato, 2001; Emery, 1999; Hetherington & Kelly, 2002), blir noen sittende fast i følelser som kan prege samarbeidet i fortsettelsen (Sbarra & Emery, 2005). Det er ofte dem som strever med både atskillelsen som par og avklaringer av spørsmål om nåtid og fremtid. Temaene er filtret inn i hverandre. Det som kompliserer, er at beslutningen om å gå fra hverandre ikke deles, eller begge har et ambivalent forhold til dette. Bickerdike & Littlefield (2001) omtaler det som «attachment disparity». I deres undersøkelse predikerte slike forskjeller hvem som hadde de største konfliktene under prosessen og som ikke nådde avtaler.

Sbarra og Emery (2006) mener det er viktig at mekleren i møter med slike foreldrepar har en forståelse for prosesser som inngår i positiv tilpasning, og retter oppmerksomheten mot hvordan de to håndterer oppløsningen av parforholdet. Det peker ut viktige tilleggsoppgaver i meklingen. For noen er atskillelsen å sammenligne med en traumatisk prosess. Når en person klarer å holde fast

på fortellinger om positive sider ved seg selv og ved det som har hendt, fører traumer sjeldnere til kroniske utslag (Helgeson, 1999). Det hjelper til å gjenvinne en personlig kontroll og mestring av det som har vært vondt og vanskelig. Overført til de separerende: Måten de utvikler historier om atskillelsen på, kan motvirke fastlåsing og fremme en positiv utvikling av kommunikasjonen og samhandlingen dem imellom. Meklerens intervensjoner kan bidra til en konstruktiv historieskriving, som innbefatter fortellinger om hvordan de to klarte å gjenvinne kontrollen i forhold til det som har vært tungt.

I tillegg til dette fremhever Sbarra og Emery (2006) betydningen av at mekleren klarer å forholde seg til de emosjonelle reaksjonene som kommer. De beskriver disse som sykliske, dvs. de er ikke ferdig behandlet eller ferdigsnakket etter ett forsøk, men kommer ofte igjen. Og dette må mekleren være forberedt på å møte.

I konfliktfylte saker kan meklingen like mye betraktes som en psykologisk prosess som en prosess frem til formelle avtaler. Det er ikke bare oppmerksomheten på følelsesreaksjoner og fastlåsende narrativer som bidrar til dette. Også arbeidet med å avklare ordninger for barn og voksne kan betraktes som en form for bearbeidelse av relasjonen mellom foreldrene. Mekleren kan sies å bistå dem i å reforhandle relasjonen seg imellom, ikke for å avbryte den, men for opprettholde den i en ny form. Eller sagt på en annen måte: Gjennom arbeidet med praktiske sider ved barneavtaler, som når foreldre skal hente og når de skal snakke sammen, kan man på et dypere nivå si at det som reforhandles, er noen grenser for nærhet og avstand (Sbarra & Emery, 2006) Hvor grenselinjer skal trekkes, vil variere fra ett foreldrepar til et annet. Noen trenger større avstand, andre ikke (Jf. Ahrons & Rogers, 1987).

Disse sidene løftes frem fordi både forskningsempiri som er referert her, og vår egen meklingserfaring, tilsier at meklingsprosessen må tilpasses de foreldrene vi møter. Noen møter vi kun i noen minutter på et kontor. De har det meste klart for seg, og resten ordner de selv. Andre trenger noen å tenke høyt sammen med om hvordan de skal innrette seg. De har ikke så mange spørsmål, men trenger at noen hører på dem og bekrefter dem i det de har tenkt. Andre igjen kan stå på ulike steder i enkelte spørsmål om nåtid og fremtid. Og på en ytterkant møter vi dem som fremtrer som en eneste gordisk knute av konflikter knyttet både til relasjon og sak. De trenger et meklingsstilbud som gir dem mer tid. I første omgang kan man ikke ha som mål å komme frem til avtaler. Oppgaven er snarere å holde kommunikasjonen i gang over tid, og bruke alle de kreative

ideene man har for å få dette til. Og så kan det gradvis skje at noe vokser frem som de to kan stå for og som de har kontroll over. Men det skjer selvsagt ikke med alle.

Barns deltakelse i mekling

I en oversikt over virkninger av tilnærminger er det på sin plass å omtale dem som har forsøkt å innlemme andre i familien i meklingsprosessen. Dette dreier seg både om ulike gruppetilbud til foreldre og barn og at andre bestemte familiemedlemmer inviteres til samtaler. Den supplerende veien som har vært mest fremme i lyset her i landet, har vært å invitere inn barn til noen meklingstimer (Gulbrandsen, Tjersland & Fosby, 1991; Bondevik & Mehren, 1994, Haaland, 2002; Ribe-Anderssen, Stray & Sandvoll, 2007).

Det er mye som tyder på at meklingsfeltet har kommet dit man står i psykoterapiforskningen ellers: Det er vanskelig å dokumentere «komparative effekter»

Blant de meklerne som har forsøkt dette, har erfaringene gjennomgående vært positive. Forskningen på området er begrenset. Den som finnes, støtter den kliniske erfaringen (Beck & Biank, 1997; Gentry, 1997a, 1997b). I et amerikansk utvalg av meklere hevdet så mange som 77 % at de fra tid til annen inviterte inn barn (Lansky, Swift, Manley, Elmore & Gerety, 1996). Det vanligste var at dette skjedde på forespørsel fra foreldrene. Men det kunne også skje på initiativ fra mekleren som bidrag til å møte fastlåsthet, realitetstesting, ansvarliggjøring og for å påvirke en skjev maktbalanse.

Det er få effektliggende undersøkelser. Nærmest i så måte er studiene fra Australia under ledelse av MacIntosh (2000; MacIntosh & Maloney, 2004; MacIntosh, Long & Maloney, 2006; MacIntosh, Wells & Long, 2007; MacIntosh, Wells, Smyth & Long, 2008). Blant annet har hun og medarbeider funnet tegn på at barns deltakelse påvirket foreldrenes samspill, reduserte bebreidelser og konfliktutspill, og hjalp barn ved å gi dem anledning til å snakke og bli hørt. Det har også fremkommet motforestillinger. Lansky et al. (1996) peker på flere mulige uønskede konsekvenser, blant annet at man kan sette barn i sterke lojalitetskonflikter, at de opplever et press til å snakke om noe de ikke ønsker å snakke om eller til å ta stilling til noe de ikke ønsker, og at de kan få for mye makt i situasjonen.

I de studiene som foreligger, betraktes invitasjonen av barn som et supplement til meklingen. En indikasjon for å gjøre dette er at barn er store nok til å få mening ut av et slikt møte, og at foreldre ønsker hjelp av mekleren til å snakke med barna om aktuelle ordninger eller andre temaer knyttet til

skilsmissten. En annen indikasjon er at meklingsprosessen mellom foreldre har kjørt seg fast, og at mekleren vurderer det slik at barns deltakelse kan bidra til å skape bevegelse.

Meklingsforskningen i tiden fremover

Det er mye som tyder på at meklingsfeltet har kommet dit man står i psykoterapiforskningen ellers: Det er vanskelig å dokumentere «komparative effekter», altså at én tilnæringsmåte er mer fordelaktig enn andre. Det dreier seg snarere om flere tilnæringer som kan gi like gode resultater (Wampold et al., 2001; Lambert & Archer, 2006). Det er selvsagt viktig å være metodisk trygg i det man foretar seg og ha et avklart forhold til den modellen man arbeider etter. Det som i psykoterapiforskningen trer frem som mest betydningsfullt for et godt utfall, er en god relasjon mellom hjelper og klient (Rønnestad, 2008). Begrepet «arbeidsallianse» har fått en sentral plass i dette forskningsfeltet (Carter, 2006). Man snakker gjerne om allianse på tre områder: a) enighet om mål, b) enighet om fremgangsmåter og c) et følelsesmessig bånd mellom klient og hjelper der klienten kjenner seg forstått, bekreftet og verdsatt. Dette kan være betraktningmåter å ta med seg i studier av meklingspraksis.

Innenfor parterapiforskningen finner man beslektede tenkemåter. Blant annet viser noen studier at grad av engasjement og samarbeid synes å henge nær sammen med et godt utfall (Dunn & Schwebel, 1995; Jacobsen & Addis, 1993). Det er også belegg for at positive resultater av parbehandling henger nær sammen med at de affektive konfliktene mellom de to blir sett og adressert (Gottman, 1994 a, 1994 b; Gottman, Coan, Carrere & Swenson, 1998). Irving og Benjamin (2002) er inne på lignende tanker når de viser til Johnson (1996) sitt begrep «emosjonelt engasjement». Hun hevder at samarbeid med par om problemløsning, kombinert med positive følelser mellom hjelper og foreldre, styrker sjansen for å skape endringer i det fastlåste.

Innenfor meklingsforskningen savner vi gode studier av samarbeidsforholdet. Toneangivende forskere som Irving og Benjamin (2002) og Sbarra og Emery (2006) har dreid oppmerksomheten i denne retningen. Det argumenteres for en meklingsform som er «solution oriented but process minded» (ibid., s. 561). Det betyr at mekleren, i tillegg til å ha et saksfokus, adresserer relasjonelle spørsmål når dette synes nødvendig. For egen del vil vi legge til: Vi trenger å utvikle vår tenkning om når, og i hvilke situasjoner, det kan være relevant og fruktbart å sette relasjonen, samt narrativene om den, på dagsordenen. Hvilke kjennetegn bør vi se etter når vi velger å styre fra sak til relasjon,

eller motsatt vei? Og hvordan kan vi arbeide for å få tillatelse til å adressere temaet, slik at samtalen oppleves nyttig og relevant for begge to? Her ligger det mange utfordringer for forskere i årene fremover.

Oppsummering

En rekke studier viser at mekling er å foretrekke fremfor rettssak for de fleste som skiller lag: Det lages flere avtaler, det tar kortere tid, prosessen er mindre kostbar, avtalene innebærer oftere større involvering fra begge foreldre, de oppleves som rettferdige og respekteres mer, sikrer bedre kommunikasjon og samarbeid, og økonomiske avtaler oppleves oftere like gunstige for begge. Ikke minst er foreldre, etter mekling, mye mer tilfredse med prosessen enn dem som har vært igjennom en rettssak.

Man har ikke funnet noen signifikante forskjeller når det gjelder den psykologiske tilpasningen for voksne og barn, verken på kort eller lang sikt. Imidlertid er det flere relevante innvendinger mot å sette mental helse som mål for mekling ved samlivsbrudd. Hensikten med mekling er først og fremst å fasilitere kommunikasjon mellom foreldre og bidra med relevant informasjon, slik at dette kan komme dem selv og barna deres til gode i form av tydeligere oversikt over ordninger og bedre samarbeid.

På et generelt nivå kan man si at den foreliggende forskningen peker ut noen sider som særlig betydningsfulle for en vellykket meklingsprosess: 1. At mekleren tilbyr en tydelig, men fleksibel struktur for prosessen. 2. At mekleren, med foreldrenes aksept, styrer interaksjonen. 3. At mekleren har oppmerksomhet på og – om nødvendig – adresserer emosjonelle reaksjoner og relasjonelle forhold. Vedrørende det siste er det grunn til å etterlyse nærmere beskrivelser av når, hvor, hvordan, med hvem og under hvilke betingelser. Hittil har effekter for ofte blitt knyttet til en generell beskrivelse av metodikk, uten at man har sett hva meklerne har foretatt seg. Det er få observasjonsstudier. Vi trenger mer forskning som setter fokus på praksis, dvs. det som skjer i meklingsrommet for å belyse slike spørsmål.

Toneangivende forskere i feltet har i senere år etterlyst mer forskning på relasjonen mellom mekler og foreldre, og hvilken betydning dette har for utfallet. Temaet står sentralt i psykoterapiforskningen, og det er sannsynligvis like viktig i studier av meklingsprosesser.

Derfor bør forskningen dreies mer mot hva som bidrar til at det utvikler seg et godt samarbeidsklima mellom foreldre og mekler. Det er ikke minst av betydning for å kunne håndtere de mer konfliktfylte sakene på bedre måter. Når man møter slike par innenfor en obligatorisk ordning – slik som i Norge – trenger man blant annet å vite mer om rammer og fremgangsmåter som kan bidra til at begge aksepterer å bruke mer tid på prosessen.

Det vi kan legge bak oss, er den forskningen som har søkt å føre belegg for at mekling er en fornuftig intervensjon sammenlignet med en rettsak. Det vet vi i dag.

Wenke Gulbrandsen
 Psykologisk institutt
 Universitetet i Oslo
 Postboks 1094 Blindern
 0317 Oslo
 E-post wenke.gulbrandsen@psykologi.uio.no

Referanser

- Ahrons, C. R., & Rodgers, R. H. (1987). *Divorced families. A multidisciplinary developmental view*. New York: Norton.
- Amato, P. R. (2001). Children and divorce in the 1990s: An update of the Amato and Keith (1991) meta-analysis. *Journal of Family Psychology, 15*, 355–370.
- Beck, C. J. A., & Sales, B. D. (2001). *Family mediation: Facts, myths, and future prospects*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Beck, P., & Biank, N. (1997). Enhancing therapeutic intervention during divorce. *Journal of Analytic Sosial Work, 4*, 63–81.
- Bengtson, M. (2003). Mekling – tilrettelegging for barns beste. En gjennomgang av litteratur om mekling. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Bickerdike, A. J., & Littlefield, L. (2001). Divorce adjustment and mediation: Theoretically grounded process research. *Mediation Quarterly, 18*, 1–23.

- Birkeland, I., Brekke E., & Tjersland, O. A. (1999). Nye perspektiver på konfliktfylte møter. *Fokus på familien*, 27, 69–86.
- Bondevik, M., & Meren, I. S. (1997). *Terapeuters møte med barn og foreldre i konfliktfylte situasjoner*. Hovedoppgave i psykologi, Universitetet i Oslo.
- Bordow, S., & Gibson, J. (1994). *Evaluation of the family court mediation service*. Sydney: Family Court of Australia Research and Evaluation Unit.). Comprehensive divorce mediation. I: E. Kruk (red.), *Mediation and conflict resolution in social work and the human services* (ss. 37–54). Chicago: Nelson-Hall.
- Carter, J. A. (2006). Theoretical pluralism and technical eclecticism. I: C. D. Goodheart, A. E. Kazdin, & R. J. Sternberg (red.), *Evidence-Based psychotherapy. Where practice and research meet* (s. 63–79). Washington DC: American Psychological Association.
- Clement, J. A., & Schwebel, A. I. (1993). A research agenda for divorce mediation. The creation of second order knowledge to inform public policy. *Ohio State Journal of Dispute Resolution*, 9, 1, 95–113.
- Coltri, L. S., & Hubt, E. J. (1998). A model for telephone mediation. *Family & Conciliation Courts Review*, 36, 2, 179–194.
- Davies, B., Ralph, S., Hawton, M., & Craig, L. (1995). A study of client satisfaction with family court counseling in cases involving domestic violence. *Family and Conciliation Courts Review*, 33, 324–341.
- Depner, C., Cannata, K., & Simon, M. (1992). Building a uniform statistical reporting system: A snapshot of California Family Court Services. *Family and Conciliation Courts Review*, 30, 169–184.
- Depner, C., Cannata, K., & Ricci, I. (1994). Client evaluation of mediation services. *Family and Conciliation Courts Review*, 32, 306–325.
- Dingwall, R., & Greatbatch, D. (1991). Behind closed doors: A preliminary report on mediator/client interaction in England. *Family & Conciliation Courts Review*, 29, 3, 291–303.
- Dillon, P. A., & R. E. Emery (1996). Divorce mediation and resolution of child custody disputes: Long-term effects. *American Journal of Orthopsychiatry*, 66, 1, 131–140.
- Donohue, W., Drake, L., & Roberto, A. (1994). Mediator issue intervention strategies: A replication and some conclusions. *Mediation Quarterly*, 11, 261–274.

- Dunn, R. L., & Schwebel, A. I. (1995). Meta-analytic review of marital therapy outcomes research. *Journal of Family Psychology, 9*, 1, 58–68.
- Ekeland, T-J., & Myklebust, V. (1997a). Skilsmissemekling: Modellar og perspektiv. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening 34*, 4, 297–303.
- Ekeland, T-J., & Myklebust, V. (1997b). Gir skilsmissemekling resultat? *Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 3*, 379–386.
- Ekeland, T-J., & Myklebust, V. (1997c). Brukarperspektiv på foreldremekling ved samlivsbrot. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening 34*, 9, 767–778.
- Ellis, D. (1995). *Family Mediation Pilot Project, Hamilton Unified Family Court*. North York: York University.
- Ellis, D., & Stuckless, N. (1996). *Mediating and negotiating marital conflicts*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Ellis, D., & Wright, L. (1998). Theorizing power in divorce negotiations: Implications for practice. *Mediation Quarterly 15*, 3, 227–244.
- Emery, R. E. (1994). *Renegotiating family relationships: Divorce, child custody, and mediation*. New York: Guilford Press.
- Emery, R. E. (1999). *Marriage, divorce and children's adjustment* (2.ed.). Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Emery, R. E., Laumann-Billings, L., Waldron, M. C., Sbarra, D. A., & Dillon, P. (2001). Child custody mediation and litigation: Custody, contact, and co-parenting 12 years after initial dispute resolution. *Journal of Consulting and Clinical Psychology 69*, 2, 323–332.
- Emery, R. E., Sbarra, D. A., & Gover, T. (2005). Divorce mediation: Research and reflections. *Family and Conciliation Courts Review, 43*, 22–37.
- Fuller, W. D., Kimsey, R. M., & McKinney, B. C. (1992). Mediator neutrality and storytelling order. *Mediation Quarterly, 10*, 2, 187–192.
- Fuller, W. D., Kimsey, R. M., Bell, A. J., & McKinney, B. C. (1994). The impact of mediator strategic choices: An experimental study. *Conflict Resolution Quarterly, 12*, 89–97.
- Gentry, D. B. (1997a). Including children in divorce mediation and education: Potential benefits and cautions. *Families in Society, 78*, 307–315.
- Gentry, D. B. (1997b). Facilitating parent-child communication during divorce mediation. *Families in Society, 78*, 316–321.

- Gottmann, J. (1994a). An agenda for marital therapy. I: S. M. Jonson, & L. S. Greenberg (red.), *The heart of the matter: Perspectives on emotion in marital therapy* (ss. 256–296). New York: Brunner/Mazel.
- Gottmann, J. (1994b). *What predicts divorce?* Hilldale, New York: Lawrence Erlbaum.
- Gottmann, J., Coan, J., Carrere, S., & Swenson, C. (1998). Predicting marital happiness and stability from newly wed interactions. *Journal of Marriage & Family*, 60, 1, 5–22.
- Guerra, N. S., & Elliott, G. M. (1996). Cognitive roles in the mediation process: Development of the mediation inventory for cognitive roles assessment. *Mediation Quarterly*, 14, 2, 135–146.
- Gulbrandsen, W., Tjersland, O. A., & Fosby, B. (1994). *Therapeutic meetings with children and parents caught in separation conflicts*. Workshop, presented at the International Congress on Children and Divorce, Oslo, Norway.
- Gulbrandsen, W., & Tjersland, O. A. (2009). FORM-prosjektet. Foreldremekling ved samlivsbrudd. Delrapport nr. 1. Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo.
- Hahn, R. A., & Kleist, D. M. (2000). Divorce mediation: Research and implications for family and couples counseling. *The Family Journal*, 8, 165–171.
- Helgeson, V. S. (1999). Applicability of cognitive adaptation theory to predicting adjustment to heart disease after coronary angioplasty. *Health Psychology*, 18, 561–569.
- Hetherington, E. M., & Kelly, J. (2002). *For better or worse*. New York: Norton.
- Haaland, K. R. (2002). *Barnet i skilsmissem. Et barneperspektiv på familieforming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Irving, H., & Benjamin, M. (1989). Therapeutic family mediation: Fitting the service to the interactional diversity of client couples. *Mediation Quarterly*, 7, 115–131.
- Irving, H. H., & Benjamin, M. (1992). An evaluation of process and outcome in a private family mediation service. *Mediation Quarterly*, 10, 35–55.
- Irving, H. H., & Benjamin, M. (1995). Research in family mediation. An integrative review. I: H. Irving, & M. Benjamin (red.), *Family mediation. Contemporary issues* (ss. 407–434). Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Irving, H. H., & Benjamin, M. (2002). *Therapeutic family mediation: helping families resolve conflict*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

- Irving, H. H., & Benjamin, M. (2002). Research in family mediation. A decade review, 1990–1999. I: H. H. Irving, & M. Benjamin, *Therapeutic family mediation: helping families resolve conflict* (ss. 341–379). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Jacobson, N. S., & Addis, M. E. (1993). Research on couples and couples therapy: What do we know? Where are we going? *Journal of Consulting & Clinical Psychology*, *61*, 1, 85–93.
- Jones, T. S., & Bodtker, A. (1999). Agreement, maintenance, satisfaction and relitigation in mediated and non-mediated custody cases: A research note. *Journal of Divorce and Remarriage*, *32*, 1–2, 17–30.
- Johnson, S. (1996). *The practice of emotionally focused marital therapy: Creating connection*. New York: Brunner/Mazel.
- Johnston, J., & Campbell, L. (1988). *Impasses of divorce: The dynamics and resolution of family conflict*. New York: Free Press.
- Johnson, J., & Roseby, V. (1997). *In the name of the child: A developmental approach to understanding and helping the children of conflicted and violent divorce*. New York: Free Press.
- Johnson, N. E., Saccuzzo, D. P., & Koen, W. J. (2005). Child custody mediation in cases of domestic violence: Empirical evidence of a failure to protect. *Violence Against Women*, *11*, 1022–1053.
- Kandel, R. F. (1998). Situated substantive expertise: An ethnographic illustration and a proposed standard of practice for mediators. *Mediation Quarterly*, *15*, 4, 303–317.
- Kelly, J. B. (1989). Mediated and adversarial divorce: Respondents' perceptions of their processes and outcome. *Mediation Quarterly*, *24*, 71–88.
- Kelly, J. B., & Gigy, L. (1989). Divorce mediation. Characteristics of clients and outcomes. I: K. Kressel, & D. G. Pruitt (red.), *Mediation research* (ss. 263–283). San Francisco: Jossey-Bass.
- Kelly, J. B. (1991a). Is mediation less expensive? Comparison of mediated and adversarial divorce processes. *Mediation Quarterly*, *8*, 15–26.
- Kelly, J. B. (1991b). Parent interaction after divorce: Comparison of mediated and adversarial divorce processes. *Behavioral Sciences and Law*, *9*, 387–398.
- Kelly, J. B., & Duryee, M. (1992). Women's and men's views of mediation in voluntary and mandatory mediation settings. *Family and Conciliation Courts Review*, *30*, 34–49.

- Kelly, J. B. (1993). Developing and implementing post-divorce parenting plans: Does the forum make a difference? I: C. E. Depner, & J. H. Bray (red.), *Non-residential parenting: New vistas in family living* (ss. 136–155). Newbury Park, CA: Sage Publication.
- Kelly, J. B. (1996). A decade of divorce mediation research: Some answers and questions. *Family and Conciliation Courts Review* 34, 3, 373–385.
- Kimsey, W., Fuller, R., Bell, A., & McKinney, B. C. (1994). The impact of mediator strategic choices: an experimental study. *Mediation Quarterly*, 12, 89–97.
- Kressel, K., Frontera, E. A., Forlenza, S., Butler, F., & Fish, F. (1994). The settlement-orientation vs. the problem-solving style in custody mediation. *Journal of Social Issues*, 50, 1, 67–84.
- Kruk, E. (1998). Deconstruction family mediation practice via the simulated client technique: The case of unresolved marital attachment. *Mediation Quarterly*, 15, 4, 321–332.
- Lambert, M. J., & Archer, A. (2006). Research findings on effects of psychotherapy and their implications for practice. I: C. D. Goodheart, A. E. Kazdin, & R. J. Sternberg (red.), *Evidence-Based psychotherapy. Where practice and research meet* (s. 111–130). Washington DC: American Psychological Association.
- Lansky, D. T., Swift, L. H., Manley, E. E., Elmore, A., & Gerety, C. (1996). The Role of Children in Mediation. *Mediation Quarterly*, 14, 2, 147–154.
- Love, A., Moloney, L., & Fisher, T. (1995). Federally-funded family mediation in Melbourne: Outcomes, costs and client satisfaction. *Family and Conciliation Courts Review*, 30, 50–61.
- Lovenstein, L. F. (2009). Mediation with separated parents: Recent research 2002–2007. *Journal of Divorce and Remarriage*, 50, 4, 233–247.
- Mathis, R. D. (1998). Couples from Hell: Undifferentiated spouses in divorce mediation. *Mediation Quarterly* 16, 1, 37–49.
- Mathis, R. D. and L. C. Yingling (1990a). Family functioning level and divorce mediation outcome. *Mediation Quarterly*, 8, 1, 3–13.
- Mathis, R. D. and L. C. Yingling (1990b). Recommendations for divorce mediation with chaotically adaptable family systems. *Mediation Quarterly* 8, 2, 125–136.
- McIntosh, J. E. (2000). Child-inclusive divorce mediation: Report on a qualitative research study. *Mediation Quarterly*, 18, 1, 55–69.
- McIntosh, J. E., Long, C. M., & Moloney, L. (2004). Child-focused and child-inclusive mediation: A comparative study of outcomes. *Journal of Family Studies*, 10, 1, 87–96.

- McIntosh, J. E., Wells, Y. D., & Long, C. M. (2007) Child-focused and child-inclusive family law dispute resolution. One year findings from a prospective study of outcomes. *Journal of Family Studies*, 13, 1, 8–25.
- McIntosh, J. E., Wells, Y. D., Smyth, B. M., & Long, C. M. (2008). Child-focused and child-inclusive divorce mediation: comparative outcomes from a prospective study of postseparation adjustment. *Family Court Review*, 46, 1, 105–124.
- Martin, M. (1999). Transformative versus problem-solving approaches to mediation: A qualitative study of the practice of volunteer mediators in a community mediation program. *Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering*, 60, 2-B, 0873.
- Maxwell, J. P. (1999). Mandatory mediation of custody in the face of domestic violence: Suggestions for courts and mediators. *Family and Conciliation Courts Review*, 37, 3, 335–355.
- Neilson, L. C. (1994). Mediators' and lawyers' perceptions of education and training in family mediation. *Mediation Quarterly*, 12, 2, 165–184.
- Pearson, J., & Thoennes, N. (1989). Divorce mediation: Reflection on a decade of research. I: K. Kressel and D. G. Pruitt (red.), *Mediation research* (ss. 9–30). San Francisco: Jossey-Bass.
- Pearson, J. (1991). The equality of mediated divorce agreements. *Mediation Quarterly*, 7, 347–363.
- Ribe-Anderssen, T. A., Stray, T., & Sandvoll, Y. L. (2007). *Modell for høring av barn*. Famaliekontoret i Asker og Bærum: Upublisert manuskript.
- Richardson, C. (1988). *Court-based divorce mediation in four Canadian cities: An overview of research results*. Ottawa: Department of Justice.
- Rudd, J. E. (1996). Communication effects on divorce mediation: How participants' argumentativeness, verbal aggression and compliance-gaining strategy choices mediate outcome satisfaction. *Mediation Quarterly*, 14, 1, 65–78.
- Rønbeck, K. (2008). *Konflikt og forsoning – en evalueringsundersøkelse*. Avhandling til PHD-graden i psykologi. Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo
- Rønnestad, H. (2008). Evidensbasert praksis i psykologi. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 44, 1107–1117.
- Sbarra, D. A., & Emery, R. E. (2005). Co-parenting conflict, non acceptance, and depression among divorced adults: Results from a 12-year follow-up study of child custody mediation using multiple imputations. *American Journal of Orthopsychiatry*, 75, 1.

- Sbarra, D. A., & Emery, R. E. (2006). In the presence of grief: The role of cognitive-emotional adaptation in contemporary mediation. I: M. A. Fine, & J. H. Harvey (red.), *Handbook of divorce and relationship dissolution* (ss. 553–602). New York: Routledge
- Sbarra, D. A., & Emery, R. E. (2008). Deeper into divorce: Using actor-partner analyses to explore systemic differences in coparenting conflict following custody dispute resolution. *Journal of Family Psychology*, 22, 144–152.
- Sclater, S. D. (1999). Divorce dispute resolution: A review of literature. I: S. D. Sclater, *Divorce: A psychosocial study* (ss. 27–80). Aldershot: Ashgate Publishing Company.
- Slaikue, K., Culler, R., Pearson, J., & Thoennes, N. (1985). Process and outcome in divorce mediation. *Mediation Quarterly*, 10, 121–134.
- Shramek, K. G. (2001). Trainee perspectives of mediation following a 40-hour divorce mediation training featuring problem-solving and transformative approaches. *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences*, 61, 7-A, 2609.
- Tjersland, O. A. (1999). Evaluation of mediation and parental cooperation based on observations and interviews with the clients of a mediation project. *Mediation Quarterly* 16, 4, 407–423.
- Tjersland, O. A., & Gulbrandsen, W. (2010). Mekling ved samlivsbrudd: Oversikt over modeller og ideologi og drøfting av en integrativ modell. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, xxx
- Walker, J., McCarthy, P., & Timms, N. (1994). *Mediation: The making and remaking of co-operative relationships*. Newcastle: University of Newcastle upon Tyne, Relate Centre for Family Studies.
- Wampold, B. E. (2001). *The great psychotherapy debate: Models, methods, and findings*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Wallerstein, J. S., Lewis, J. M., & Blakeslee, S. (2000). *The unexpected legacy of divorce: A 25 year landmark study*. New York: Hyperion.
- Walther, S., & Skahjem, L. F. (2008). Hvor ble det av prosessen? Implikasjoner ved innføring av ny meklingsordning. Familievernkontoret i Fredrikstad: Upublisert manuskript.